

Dr inż. Marek Smoleń

Katedra Ekonomiki i Zarządzania
Uniwersytet Rzeszowski

Dynamika działalności Tarnobrzeskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej

WPROWADZENIE

Transformacja polskiej gospodarki, rozpoczęta na początku lat 90. XX w. miała na celu doprowadzenie do zmniejszenia różnic i dysproporcji społeczno-ekonomicznych między regionami. Realizacja tych celów polegała na stymulowaniu rozwoju przez zagraniczne inwestycje i restrukturyzację przedsiębiorstw państwowych, powszechne uwłaszczenie oraz indywidualną i zespołową przedsiębiorczość.

Ośrodki monokulturowe w wyniku zmian transformacyjnych na początku lat dziewięćdziesiątych znalazły się w wyjątkowo niekorzystnej sytuacji [Białyniecki-Birula, Mamica, 2002]. W regionie podkarpackim zmiany strukturalne dotknęły przede wszystkim miasta takie jak Mielec czy Tarnobrzeg, które wykształciły w swoim obrębie monokultury przemysłowe. W Polsce w okresie transformacji systemowej nie zrealizowano żadnej centralnej koncepcji polityki przemysłowej, ani też nie zrealizowano regionalnych programów podnoszenia innowacyjności, tłumacząc się brakiem środków i niezgodnością tych działań z mechanizmami rynkowymi [Nelec, Prusek, 2006].

Restrukturyzacja systemu gospodarczego, a także zmiana koniunktury na światowych rynkach siarki zmieniła stopniowo charakter miasta Tarnobrzeg. Zaczęły powstawać w szybkim tempie małe i średnie przedsiębiorstwa prywatne działające głównie w branży handlowej, usługowej i produkcyjnej, które stały się ważnym uzupełnieniem dominujących wcześniej dużych przedsiębiorstw.

Nałożenie się na siebie wielu niekorzystnych zjawisk postawiło przed samorządami lokalnymi nowe wyzwania, którym nie można było sprostać bez znaczącego wsparcia działań zmierzających do rewitalizacji społeczno-ekonomicznej. Należało więc szukać zarówno po stronie zasobów krajowych, jak i pochodzących z Unii Europejskiej. Stąd zrodził się pomysł tworzenia specjalnych stref ekonomicznych na obszarach najbardziej zagrożonych skutkami ówczesnych przemian. Główną ideą tworzenia specjalnych stref ekonomicznych było dążenie do złagodzenia strukturalnego bezrobocia w wybranych regionach kraju poprzez skierowanie tam nowych inwestycji dzięki zastosowaniu pakietu zachęt finansowych [Makiela, 2007].

Utworzenie na danym obszarze specjalnej strefy ekonomicznej przy odpowiednio prowadzonej polityce promocyjnej prowadziło do szybkiego wzrostu inwestycji, które z kolei tworzyły nowe miejsca pracy. Działania inwestycyjne na większą skalę przyczyniają się do ożywienia działalności lokalnych firm budowlanych i usługowych. W rezultacie tych działań wzrasta popyt lokalny a także zdolność nabywcza mieszkańców. Nie do przecenienia jest rola inwestycji zagranicznych w zakresie wdrażania technologii i rozwiązań dotyczących zarządzania. Wzrasta też stopień powiązań gospodarczych danego obszaru z zagranicą. Wykreowany zostaje popyt na usługi doradcze i finansowe, rozwijają się również usługi transportowe i spedycyjne.

Celem opracowania jest próba ukazania znaczenia i wpływu Tarnobrzесkiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej TSSE na rozwój powiatu tarnobrzесkiego oraz regionu podkarpackiego. Dokonano oceny funkcjonowania i rozwoju przedsiębiorstw działających w obrębie Tarnobrzесkiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej, a także zasadności funkcjonowania specjalnych stref.

Za cele tworzenia specjalnych stref ekonomicznych uważa się też tworzenie miejsc pracy w regionach o wysokim bezrobociu strukturalnym, przełamywanie monokultury przemysłu i dywersyfikacja struktury produkcji w poszczególnych regionach, aktywizację w stosunku do otoczenia poza strefą, nawiązywanie związków kooperacyjnych z polskimi dostawcami spoza strefy, generowanie wzrostu PKB w poszczególnych regionach, zapewnienie wpływów z tytułu podatków oraz wzrostu dochodów z innych świadczeń, wspomaganie lokalnej infrastruktury technicznej, ograniczenie wydatków budżetowych przeznaczanych na wypłaty zasiłków dla bezrobotnych, którzy znajdą zatrudnienie w specjalnych strefach ekonomicznych.

W niektórych przypadkach realizacja tych celów może mieć również znaczny wpływ na przyspieszenie rozwoju gospodarczego całego państwa. Specjalne strefy ekonomiczne stanowią instrument pasywnej polityki przemysłowej i regionalnej państwa. W SSE państwo ustanawia w drodze prawnej szczególne udogodnienia dla prowadzenia działalności produkcyjnej i handlowej dla firm krajowych i zagranicznych na określonym obszarze kraju. Jest to więc forma pośredniej pomocy państwa dla regionów, a zarazem przyciągania przedsiębiorstw, które poprzez swoją działalność i rozwój przekształcają strukturę gospodarczą danego regionu.

ZALETY I WADY FUNKCJONOWANIA SPECJALNYCH STREF EKONOMICZNYCH

SSE można traktować jako jedno z narzędzi polityki inter- i intraregionalnej, służące przyspieszeniu poziomemu rozwojowi gospodarczego i społecznego konkretnego kraju, jak i jego zapóźnionych pod względem gospodarczym i cywili-

zacyjnym regionów. Wykorzystanie SSE w charakterze czynnika polityki przemysłowo-innowacyjnej jest zdeterminowane istniejącym poziomem rozwoju społeczno-ekonomicznego, który odgrywał zasadniczą rolę przy określaniu i aktualizacji celów, korzyści oraz modelu funkcjonującej strefy. Stąd też celowe wydaje się analizowanie tego problemu odrębnie dla tzw. krajów rozwijających się oraz wysoko rozwiniętych. Jako cele pośrednie SSE wymienia transfer nowoczesnej technologii, przyciąganie kapitału i inwestorów zagranicznych, wzrost umiejętności techniczno-technologicznych wśród pracowników strefy oraz ich dyfuzję do firm pozastrefowych, wdrażanie nowoczesnych metod zarządzania, stworzenie powiązań między sektorem eksportowym a gospodarką krajową, zwiększenie dostępu do rynków zagranicznych. Absorpcja bezpośrednich inwestycji zagranicznych za pomocą specjalnych stref ekonomicznych jest pożądana z punktu widzenia polityki przemysłowej i innowacyjnej, gdyż wiąże się to z rozwojem nowoczesnych technologicznie gałęzi przemysłu. Z punktu widzenia polityki regionalnej i rynku pracy, każda inwestycja przyczyniająca się do wzrostu zatrudnienia bądź rozwoju regionu lub przedsiębiorstw wymagających restrukturyzacji jest dobra.

W krajach wysokorozwiniętych przy wyborze modelu specjalnej strefy ekonomicznej dużą wagę przywiązuje się do tego, żeby zminimalizować ryzyko wystąpienia enklawy gospodarczej. Dąży się zatem do zintegrowania firm działających w strefie z gospodarką danego regionu i kraju. W celu podniesienia atrakcyjności lokalizacyjnej danej strefy w jej otoczeniu prowadzi się wyprzedzająco i równoległe z jej rozwojem wiele działań uzupełniających, takich jak programy rozwoju infrastruktury regionalnej oraz poprawy stanu środowiska naturalnego, jak również działania zmierzające do rozwoju zasobów ludzkich oraz programy reorientacji zawodowej skierowane do bezrobotnych. Tworzy się również współpracujące ze strefą inkubatory przedsiębiorczości i parki technologiczne, a także promuje rozwój innych sektorów gospodarki i usług, w tym turystyki. Ponadto na skutek powstania nowych firm w strefie, rozwija się sektor usług w zakresie handlu, obsługi nieruchomości, pośrednictwa finansowego.

Rozwój SSE ma nie tylko pozytywne cechy. Do problemów występujących i często krytykowanych zalicza się takie zjawiska jak „efekt wypierania”, „efekt substytucyj”, „efekt biegu jałowego”. Pierwszy z nich polega na tym, że przedsiębiorstwa funkcjonujące w strefie (korzystające z ulg) mają niższe koszty działalności od firm o podobnym profilu spoza strefy, łatwo uzyskują nad nimi przewagę konkurencyjną i wypierają je z rynku. Efekt substytucyj sprowadza się do tego, iż firma przeprowadza się na teren strefy, likwidując częściowo bądź w całości działalność na miejscu poprzednim. Efekt biegu jałowego – to lokowanie w strefie firm, które i bez niej rozpoczęłyby działalność w tych okolicach, a sytuując się w strefie uzyskują tylko niezaskłużenie dodatkowe profity. Negatywne konsekwencje tworzenia tego typu stref ujawniają się w całej gospodarce

bez wyraźnej koncentracji przestrzennej, co oznacza, iż mają poprzez ten fakt mniejszy wpływ na system gospodarczy.

Do ważniejszych wyznaczników na podstawie których można ocenić efekty funkcjonowania specjalnych stref ekonomicznych, należy wielkość dokonywanych w nich inwestycji. Wśród przedsiębiorstw działających w specjalnych strefach ekonomicznych występuje duża różnorodność, jeśli chodzi o podejmowane branże działalności. Dzieje się tak, ponieważ na ogół nie określa się preferowanych dziedzin działalności i nie stanowi to kryterium przyjmowania firm do stref i udzielania im zezwoleń na działalność gospodarczą [Kudełko, 2006].

Polskie specjalne strefy ekonomiczne były wielokrotnie przedmiotem krytyki, zwłaszcza gdy kolejne zmiany prawne doprowadziły do głębokiej erozji pierwotnych, raczej dobrze ocenianych założeń. Z punktu widzenia poszczególnych gmin, zmiana pierwotnych założeń polskich stref wcale nie musi mieć negatywnych skutków. Niewątpliwie „obdarzenie” strefami silnych ośrodków spowodowało, że spadły szanse gmin słabszych i problemowych. I choć nie brak krytycznych ocen, to jednak skutki pozytywne wydają się przeważać nad negatywnymi, a resort finansów szacuje, iż funkcjonowanie SSE jest korzystne dla budżetu państwa, biorąc pod uwagę głównie wpływ z VAT.

W zakresie polityki regionalnej SSE pomogły zmniejszyć skalę bezrobocia strukturalnego w regionach ich działania, co jest ich sukcesem. SSE w Polsce miały również pełnić zadania w zakresie aktywnej polityki strukturalnej i przemysłowej państwa. Pod tym względem zadania te spełniły połowicznie, gdyż przyczyniły się do przyciągnięcia kapitału zagranicznego i wzrostu konkurencyjności polskiej gospodarki, ale w mniejszym stopniu osiągnęły cele związane z jej innowacyjnością. Główną przyczyną tego niskiego poziomu innowacyjności firm działających w SSE w Polsce było preferowanie firm tworzących nowe miejsca pracy, natomiast kryteria dotyczące innowacyjności firm były traktowane pomocniczo przez podmioty zarządzające strefami [Nelec, Prusek, 2006].

Powstanie specjalnych stref ekonomicznych może też doprowadzić do relokacji działalności przez firmy już istniejące na danym rynku, a nie do tworzenia nowych podmiotów gospodarczych. Poza tym w przypadku takich firm, które nie prowadziły wcześniej działalności w danym regionie, może to spowodować nawet ograniczenie lub likwidację produkcji w innych regionach, tak że ostateczny efekt dla gospodarki krajowej może być nawet zerowy. Strefy przyciągają raczej duże firmy prowadzące działalność kapitałochłonną, ponieważ dla nich zwolnienia podatkowe są najatrakcyjniejsze. Z uwagi na wpływ firm występujących w SSE na rynek pracy korzystniejsze jest zatem przyciąganie do nich firm małych i średnich. Ważnym argumentem w rękach przeciwników specjalnych stref jest także generowanie przez nie w krajach rozwijających się wielu problemów zarówno społecznych, jak i ekonomicznych. Te pierwsze dotyczą głównie niewłaściwego traktowania pracowników, głównie poprzez niskie za-

robki, złe warunki i długi czas pracy, brak osłon socjalnych. Co się tyczy problemów ekonomicznych, to wskazuje się przede wszystkim brak powiązań między strefą a gospodarką krajową, co prowadzi do powstawania efektu enklawy. Niezbędne jest zatem odpowiednie ustawodawstwo zapewniające transfer technologii i know-how do SSE, odpowiednie statuty i programy poszczególnych stref oraz zobowiązania dla inwestorów co do konieczności nawiązywania współpracy z krajowymi przedsiębiorstwami kooperującymi i zaopatrującymi je w surowce, materiały i podzespoły. Programy rozwoju SSE funkcjonujących w danym regionie powinny być powiązane kierunkowo z regionalnymi strategiami rozwoju społeczno-ekonomicznego oraz ich priorytetami rozwojowymi i regionalnymi strategiami specjalizacji i podnoszenia innowacyjności.

Ogólnie poziom zagospodarowania stref nie jest wysoki, dlatego wydaje się, że liczba stref w Polsce jest stanowczo za duża. Nadmierna liczba stref prowadzi do sytuacji wzajemnej konkurencji pomiędzy nimi w staraniu o pozyskiwanie inwestycji. Przedsiębiorstwa funkcjonujące w SSE, poza kilkoma przypadkami dużych inwestycji, należą raczej do niewielkich. Są inwestorzy, którzy dzisiaj mówią wprost, że gdyby wiedzieli, iż takie są trudności z interpretacją przepisów, nie zdecydowaliby się na podjęcie działalności w strefie. Bo wejść do strefy można, a wyjść z niej praktycznie nie można [Barzdo, 2006]. Okazuje się, że atrakcyjne wsparcie finansowe nie jest wystarczającą zachętą do lokowania inwestycji na terenach słabo rozwiniętych, o niskim poziomie rozwoju infrastruktury technicznej oraz oddalonych od europejskich i krajowych centrów aktywności gospodarczej z równocześnie słabo rozwiniętymi powiązaniem komunikacyjnymi. Inwestorzy zagraniczni preferują tereny zachodniej Polski oraz strefy umiejscowione w bliskości dużych aglomeracji.

Inwestycje wiążą się często z transferem wiedzy na temat nowych technologii, a także nowocześniejszych sposobów organizacji pracy, które uczą pracowników wzrostu dyscypliny i wydajności, a często wymagają podwyższenia kwalifikacji, przyczyniając się do wzrostu jakości zasobów pracy. SSE wywierają ponadto pewne pozytywne efekty pośrednie. Przejawiają się one w tworzeniu warunków do ożywienia gospodarczego także w otoczeniu stref, poprzez aktywizację powiatów i regionów, na których terenie są one położone. SSE generują miejsca pracy również poza swoimi granicami, głównie w usługach bytowych, transportowych czy finansowych, a także w budownictwie. Nowe miejsca pracy powstają także w firmach kooperujących z przedsiębiorstwami ulokowanymi w strefach. Strefy mają zatem istotny wpływ na poprawę sytuacji na lokalnym rynku pracy, a także przyczyniają się do dywersyfikacji działalności gospodarczej w regionie. Strefa przyczyniła się też do rozwoju bazy szkoleniowej, związanej z podnoszeniem kwalifikacji, organizacją kursów księgowości i marketingu. Jej rola w rozwoju regionalnym jest bardzo widoczna i niewątpliwie nadal będzie wzrastała.

Ponadto infrastruktura budowana na potrzeby firm strefowych w wielu wypadkach służy również lokalnej ludności. Pośrednie efekty działalności strefy ekonomicznej przełamanie tradycji monokultury przemysłowej na rzecz dywersyfikacji branżowej, podniesienie standardu świadczonych usług, wdrożenie przez zagranicznych inwestorów nowych form zarządzania i organizacji pracy, realizacja szeregu inwestycji infrastrukturalnych, służących nie tylko inwestorom stref, ale i społeczności lokalnej, budowa obiektów użyteczności publicznej jak placówki zdrowia, centra kulturalne i sportowe, wywołanie potrzeby rozbudowy i modernizacji infrastruktury drogowej w mieście.

Strefa ma wspomagać proces restrukturyzacji w kierunku wykorzystania istniejącego potencjału regionu. Utworzenie stref pozwala obszarom przemysłowym stać się załącznikiem rozwoju gospodarczego, stworzyć nowe miejsca pracy w firmach działających na jej terenie i w otoczeniu oraz szeroko pobudzić rozwój przedsiębiorczości w regionie [Budzowski, Świętowiec, 1997]. W regionach o stosunkowo małej atrakcyjności inwestycyjnej, jak województwo podkarpackie, nowe zakłady typu greenfield są lokowane przez inwestorów zagranicznych niemal wyłącznie na terenach specjalnych stref ekonomicznych. Specjalne strefy ekonomiczne powinny być miejscem promocji i wdrażania nowoczesnych technologii. Zadaniem stref w najbliższych latach będzie zbudowanie takiej sieci powiązań kadr, ośrodków naukowych, infrastruktury i kontrahentów, które sprawi, że nawet po wygaśnięciu przywilejów SSE, Polska nadal będzie atrakcyjnym miejscem dla zagranicznych firm.

DZIAŁALNOŚĆ GOSPODARCZA W TARNOBRZESKIEJ SPECJALNEJ STREFIE EKONOMICZNEJ

Tarnobrzaska SSE wydatnie wpłynęła na zmiany struktury eksportu regionu, na rozwój usług telekomunikacyjnych, transportowych, informatycznych, bankowych i na wzrost popytu na usługi biur projektowych i biur nieruchomości. Strefa wydatnie przyczyniła się do podniesienia standardu świadczonych usług, realizacji inwestycji infrastrukturalnych, które służą nie tylko inwestorom, ale i społeczeństwu lokalnym.

Specjalne strefy ekonomiczne to wydzielone obszary, oferujące korzystniejsze warunki prowadzenia działalności gospodarczej. Są istotnym elementem poprawy konkurencyjności gospodarki lokalnej, regionalnej i krajowej. Przykłady gmin, w których SSE w bardzo istotnym stopniu przyczyniły się do rozwoju gospodarczego, a w niektórych przypadkach umożliwiły wręcz wyjście z zapaści, silnie oddziałują na władze lokalne. Wiele samorządów szanse dla swoich gmin nie bez przyczyny upatruje w tym narzędziu rozwoju regionalnego [Jarczewski, 2007].

SSE są więc instrumentem aktywizacji społeczno-ekonomicznej miejscowości i regionów niekiedy bardzo rozległych, ale mogą też wspomagać różne cele restrukturyzacyjne, służyć wykorzystywaniu lokalnych zasobów naturalnych, zwiększaniu zatrudnienia [Sołoma, 2003]. Ogółem powołano do życia 14 Specjalnych Stref Ekonomicznych. Łącznie z licznymi podstrefami jest ich już tak wiele, że przestają zasługiwać na miano „specjalnych”. Jedną z nich jest Tarnobrzaska Specjalna Strefa Ekonomiczna. Warunkiem nabycia prawa do preferencji podatkowych miało być zatrudnienie określonej liczby pracowników lub poniesienie nakładów inwestycyjnych [Cieślukowski, 2002]. Ponadto wszystkim inwestorom przysługiwało całkowite zwolnienie od opłacania podatku od nieruchomości w zakresie budynków, budowli i gruntów [Kryńska, 2000].

W związku z przyjęciem traktatu akcesyjnego z Unią Europejską, Polska wprowadziła nowe reguły dotyczące warunków funkcjonowania firm inwestujących w specjalnych strefach ekonomicznych. Wiążą się one z mniejszym zakresem przywilejów przysługujących inwestorom. Zasadniczą zmianą charakteru polskich SSE, dotąd wyłącznie przemysłowych, było wprowadzenie w marcu 2005 r. zmian, dopuszczających zwolnienia dla przedsiębiorców w sektorze usług, działających w ramach tzw. centrów usługowych. Dotyczy to usług informatycznych, prac badawczo-rozwojowych, rachunkowości, kontroli i prowadzenia ksiąg rachunkowych, badań i analiz technicznych.

Utworzenie strefy na terenie byłego województwa tarnobrzeskiego miało sprzyjać jego restrukturyzacji i dywersyfikacji produkcji, a nadrzędnym celem było utworzenie 11 tys. miejsc pracy. Innym zadaniem było pozyskanie inwestorów alternatywnych dla dominującego na tym terenie przemysłu siarkowego, pełne wykorzystanie infrastruktury technicznej i majątku słabo funkcjonujących zakładów państwowych w Tarnobrzegu, Stalowej Woli, Nowej Dębie i Staszowie oraz rozwój terenów poprzemysłowych związanych z przemysłem siarkowym i obronnym, nadto stymulowanie rozwoju drobnej i średniej wytwórczości [Kozaczka, 2007]. Postrzegana jest ona jako ważny i skuteczny instrument restrukturyzacji dużych obszarów przemysłowych. Zyskała ona poparcie społeczne przede wszystkim samorządów lokalnych, powiatowych oraz samorządu województwa podkarpackiego. Utworzenie Specjalnej Strefy Ekonomicznej oraz tworzenie na gruzach „Siarkopolu” nowych firm i restrukturyzacja przemysłu tylko w niewielkim stopniu łagodzą skutki upadku „Siarkopolu”. Bogaty niegdyś powiat stał się jednym z najuboższych w województwie.

TSSE jest strefą rozproszoną i obejmuje osiem miast: Jasło, Pionki, Przemysł, Przeworsk, Radom, Siedlce, Stalowa Wola, Tarnobrzeg oraz 17 gmin: Gorzyce, Janów Lubelski, Jasło, Jedlicze, Kobierzyce, Łuków, Nisko, Nowa Dęba, Ożarów Mazowiecki, Pilawa, Połaniec, Poniatowa, Rymanów, Staszów,

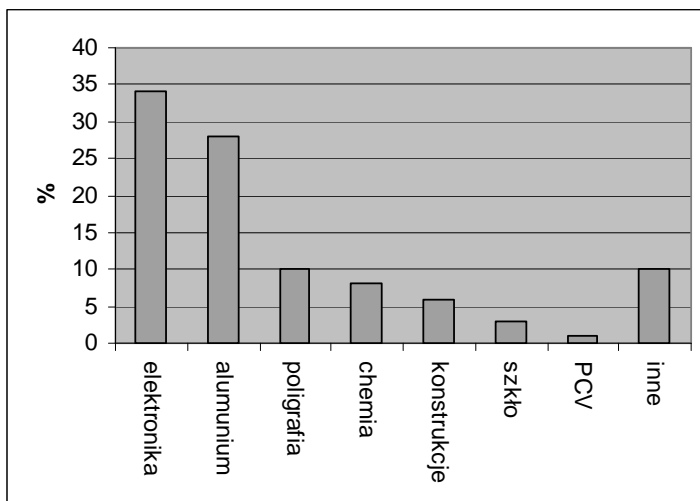
Tomaszów Lubelski, Wojnicz, Wyszaków. Powierzchnia Strefy na dzień 31 grudnia 2008 r. wynosiła ogółem 1336,4 ha wobec 1049,1 ha w roku poprzednim. Strefa rozproszona obejmuje lokalizacje na terenie sześciu województw: podkarpackiego, świętokrzyskiego, mazowieckiego, lubelskiego, dolnośląskiego, małopolskiego.

Podstrefa Tarnobrzeg zajmuje obszar 119,8 ha, w tym: rejon Machów – 97,5 ha, a rejon Gorzyce – 22,2 ha. Pozostałe podstrefy zajmują kolejno Jasło – obszar 44,6 ha (w tym rejon Rymanów – 8,0 ha, rejon Jedlicze – 0,8 ha), Łuków – obszar 24,2 ha, Nowa Dęba – obszar 150,1 ha (w tym rejon Przeworsk – 3,6 ha), Przemyśl – obszar 42,2 ha, Radom – obszar 112,4 ha, (w tym rejon Radom – Gołębiów i Wólka Klwatecka – 39,1 ha, rejon Ożarów Mazowiecki – 27,3 ha, rejon Pionki – 19,1 ha, rejon Wyszaków – 16,7 ha, rejon Pilawa – 8,0 ha, rejon Poniatowa – 2,0 ha), Radom – Podstrefa Janów Lubelski – obszar 17,8 ha, Siedlce – obszar 60,3 ha, Stalowa Wola – obszar 239,3 ha (w tym rejon Nisko – 14,9 ha), Staszów – obszar 104,1 ha (w tym rejon Połaniec 4,4 ha), Tomaszów Lubelski – obszar 10,5 ha, Wrocław – Kobierzyce – obszar 410,6 ha.

Można stąd wywnioskować, że jej rozległy obszar znacząco różni się od pierwotnych założeń Strefy. Celem polityki wymiany obszarów stref jest zwiększenie efektywności wykorzystania tego instrumentu poprzez dywersyfikację pozytywnych skutków związanych z funkcjonowaniem stref na liczniejsze obszary, odpowiednio do planów rozwojowych, preferencji inwestorów. Jej efektem jest znaczne rozproszenie stref. Umiejscowione są one na terenach kilku miast, często znacznie od siebie oddalonych [Kudęłko, 2006].

Zagospodarowanie obszaru stref według stanu na dzień 31 grudnia 2008 r. wyniosło 1025,3 ha, natomiast grunty niezagospodarowane objęły obszar 312,4 ha. Oznacza to, że stopień zagospodarowania strefy wyniósł 76,7%. Utworzenie strefy na terenie dawnego województwa tarnobrzeszkiego (obecnie tereny północnej części województwa podkarpackiego i południowej części województwa świętokrzyskiego), a następnie jej rozszerzenie na kolejne regiony, jest szansą rozwiązania problemów koniecznej restrukturyzacji kilku dużych obszarów przemysłowych.

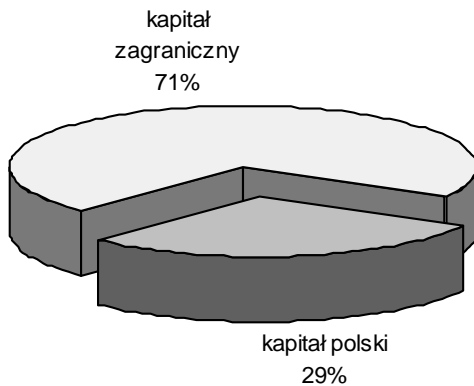
Specyfika branży nadała już wprawdzie charakter temu obszarowi (przemysł wydobywczy, produkcja chemiczna) wraz ze strukturą kwalifikacji i umiejętności kadry pracowniczej, jednak systematycznie prowadzony jest proces likwidacji kopalni siarki na tym terenie oraz proces rekultywacji terenów pogórnicych. Wykres 1 obrazuje udział poszczególnych branż w strukturze TSSE. Jak można zauważyć, największy jest udział przemysłu elektronicznego (związane jest to z produkcją elementów i ekranów w technologii LCD), a 28-procentowy udział ma przemysł aluminiowy, który funkcjonuje w większości podstref TSSE.

Wykres 1. Struktura branżowa przedsiębiorstw w TSSE w 2008 r.

Źródło: opracowanie własne.

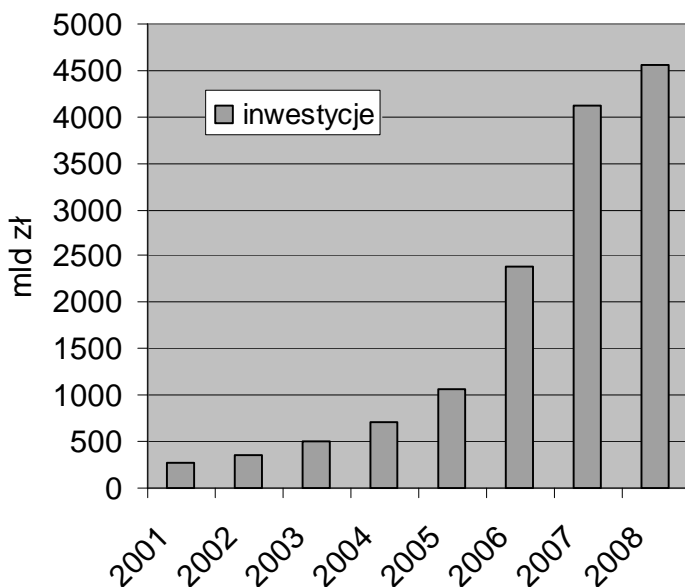
W obrębie TSSE działa 35 firm z udziałem kapitału zagranicznego, w tym 11 koreańskich, 8 niemieckich, 3 amerykańskie, po dwie belgijskie, włoskie i japońskie oraz po jednej z udziałem kapitału francuskiego, holenderskiego, duńskiego, austriackiego, szwajcarskiego, finlandzkiego i chińskiego. Łączna liczba wydanych zezwoleń na działalność w strefie wynosi 177. Wykres 2 obrazuje udział kapitałów obcych i zagranicznych spośród inwestorów TSSE. Jak widać większą część inwestycji – 71% obejmuje kapitał zagraniczny.

Wykres 2. Struktura kapitału w TSSE w 2008 r.

Źródło: obliczenia własne.

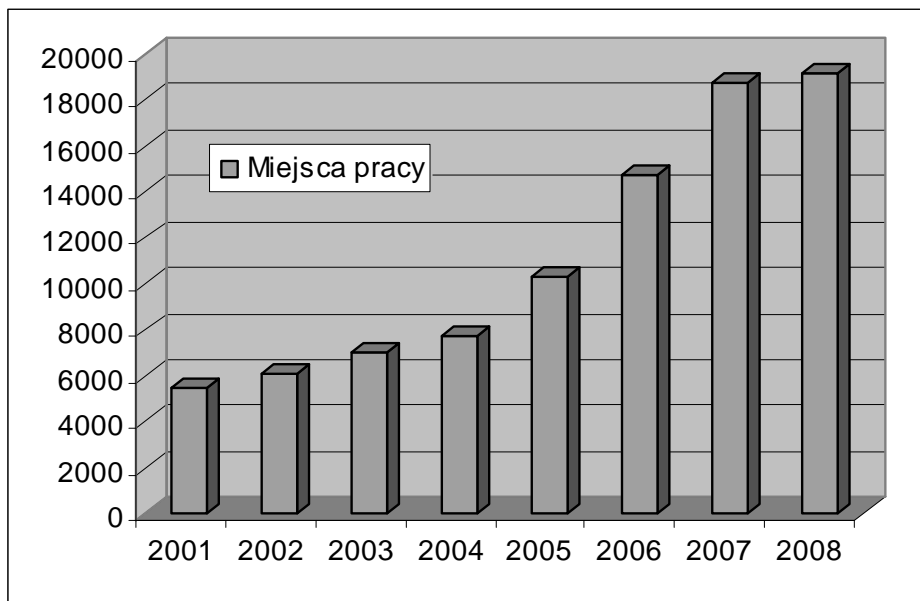
Jak wynika z wykresu 3 wartość inwestycji w latach 2001–2008 sukcesywnie wzrastała. Przez pięć kolejnych lat udało się wypracować wynik przeszło 1 mld zł, co stanowi czterokrotny wzrost w stosunku do wartości z roku 2001. W roku 2006 osiągnięto wynik ponad dwukrotnie lepszy niż w poprzednim okresie, podobna tendencja utrzymała się również w roku 2007. Wydatki inwestycyjne poniesione do dnia 31.12.2008 r. wyniosły już 4 526,3 mln zł, czyli wzrosły w ciągu pół roku o kolejne 10%.

Wykres 3. Wartość inwestycji zrealizowanych w TSSE

Źródło: obliczenia własne.

Należy się spodziewać, że w związku z dalszym rozrostem powierzchni strefy nakłady inwestycyjne będą również wzrastać w kolejnych latach. Dodatkowo za taką prognozą przemawia perspektywa przedłużenia działalności strefy do roku 2020. Jak widać – macierzysty obszar Strefy – Tarnobrzeg oraz podstrefy i rejony działające na terenie powiatu tarnobrzeskiego mają tylko nieznaczny udział w ogólnych wynikach TSSE. Zatrudnienie w badanym obszarze na terenie Strefy również stanowi niewielki udział w całkowitej liczbie osób zatrudnionych w przedsiębiorstwach działających w TSSE. Z firm, które na terenie powiatu poniosły największe nakłady inwestycyjne należy wymienić: Sanfarm Sp. z o.o. – 103 mln zł, Zakłady Metalowe Dezamet S.A.– prawie 40 mln zł i Alumetal Gorzyce Sp. z o.o. – prawie 25 mln zł.

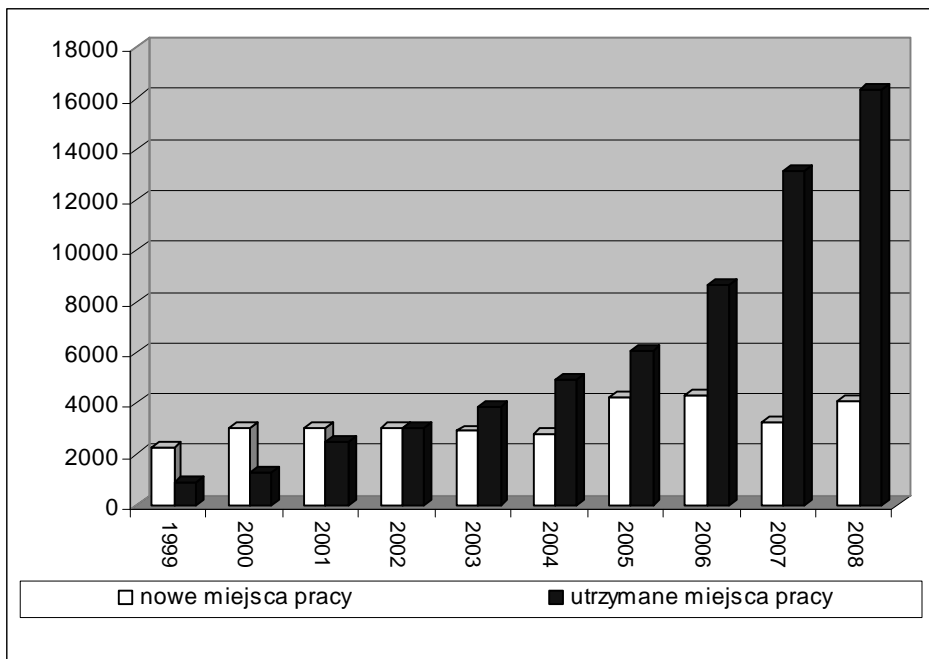

Wykres 4. Liczba miejsc pracy w TSSE

Źródło: obliczenia własne.

W pierwszym kwartale 2006 r. osiągnięto liczbę 11 tys. miejsc pracy, co było jednym z założeń Strefy. W roku 2006 i 2007 wciąż zwiększała się liczba miejsc pracy na terenie Strefy, by na koniec grudnia 2007 r. uzyskać wynik prawie 19 tys. zatrudnionych. Zatrudnienie w strefie na dzień 31.12.2008 r. wyniosło już 20,4 tys.

Wykres 5 ukazuje liczbę miejsc pracy utrzymanych w kolejnych latach działalności na terenie TSSE. Z danych empirycznych wynika, że z 1960 miejsc pracy w 1998 r. liczba ta do roku 2000 wzrosła do poziomu 3006 miejsc pracy. Kolejne trzy lata wahania zatrudnienia od 2915 do 4358 miejsc pracy. Jednak sytuację tę równoważy ciągle rosnąca liczba utrzymanych miejsc pracy w obrębie TSSE, która wynika z ciągłego rozwoju strefy i przyciągania nowych inwestorów. W roku 2007 zyskano poziom zatrudnienia przekraczający 13 tys. miejsc pracy, co oznacza, że liczba zatrudnionych przekroczyła pierwotne założenia specjalnej strefy. W 2008 r. utrzymano 16 305 miejsc pracy oraz utworzono 4125 nowych. Należy dodać, że na terenie powiatu tarnobrzeskiego w 2007 r. trzech przedsiębiorców utworzyło po około 200 nowych miejsc pracy. Są to firmy Sanfarm Sp. z o.o., RH Alurad Wheels Polska Sp. z o.o. i ECHO MEDIA Sp. z o.o.

Wykres 5. Nowe i utrzymane miejsca pracy w TSSE

Źródło: obliczenia własne.

Na terenie TSSE w województwie podkarpackim funkcjonuje 47 przedsiębiorstw, które zajmują obszar 340 ha. Tabela 1 przedstawia wyniki inwestycji i zatrudnienia w poszczególnych podstrefach na terenie województwa podkarpackiego. Jak widać, zarówno w powiecie, jak i w całym województwie podkarpackim poniesione nakłady wynoszą sporą część nakładów ogółem TSSE.

Tabela 1. Nakłady inwestycyjne i zatrudnienie w TSSE w 2008 roku

Strefa i województwo podkarpackie	Nakłady w mln zł	Liczba pracujących
Tarnobrzeg i Gorzyce	130,1	1161
Stalowa Wola i Nisko	822,6	5096
Nowa Dęba	164,0	966
Jasło	79,7	839
Powiat Tarnobrzeszki (ogółem)	294,1	2127
TSSE (ogółem)	3376,1	20 430

Źródło: opracowanie własne.

Można stąd wywnioskować, że mimo rozprzestrzenienia się Strefy na kilka województw, teren, na którym rozpoczęła się jej działalność i którego rozwój

był początkowym założeniem działania Tarnobrzесkiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej rozwija się na równi z pozostałymi podstrefami i osiąga dobre wyniki zarówno finansowe, jak i pod względem liczby miejsc pracy.

Coraz więcej firm decyduje się na inwestycje w tarnobrzесkiej specjalnej strefie ekonomicznej. Szczególnie dynamicznie rozwija się Podstrefa Tarnobrzесka, gdzie oddano do użytku dwie hale, w których już odbywa się produkcja, a w kolejce czeka dwóch kolejnych inwestorów. Dzieje się tak, gdyż Strefa zwalnia inwestorów z podatku dochodowego od zysków osiąganych na terenie Strefy. Jak dodaje, terenów, gdzie inwestorzy mogą budować swoje hale czy też zakłady w podstrefie tarnobrzесkiej, zostało już niewiele, a inwestorzy bardzo chętnie korzystają z dostępnych hal. W okolicach stref bezrobocie spadło i jest ono znacznie niższe niż pozostałych obszarach Polski. To najlepszy przykład, że strefy wykonały swoje podstawowe zadanie. Ważne jest teraz, by przejść z inwestycji nastawionych na tanią produkcję na inwestycje wysokiej jakości. Trzeba budować takie inwestycje, by zatrudniać jak najwięcej osób z wysokimi kwalifikacjami i wysokimi wynagrodzeniami¹. Ekspertcy oceniają, że do stref coraz częściej będą trafiały inwestycje, które mają mniejsze szanse na wsparcie z funduszy europejskich. Dotyczy to przede wszystkim projektów z sektorów, które nie dysponują najnowocześniejszymi technologiami².

Dynamika i rozwój Strefy jest przedsięwzięciem długofalowym i dzieli się na trzy etapy. Pierwszy obejmuje okres 2009–2016 i zakłada dostosowanie jej obszarów do potrzeb inwestorów umożliwiających rozwój i powstawanie nowych inwestycji oraz kontynuację rozbudowy infrastruktury technicznej i rozwoju usług na terenie Strefy i w jej otoczeniu. W etapie drugim (lata 2016–2019) planuje się jej pełne zagospodarowanie. Głównym celem etapu trzeciego, realizowanego w latach 2019–2020 będzie przygotowanie warunków do funkcjonowania obszaru w realnych warunkach po wygaśnięciu regulacji obowiązujących w okresie funkcjonowania Strefy.

PODSUMOWANIE

Tarnobrzесka Specjalna Strefa Ekonomiczna znacząco przyczyniła się do likwidacji negatywnych skutków przemian gospodarczych w powiecie tarnobrzесkim. Zostały w pełni zrealizowane pierwotne założenia Strefy. Tereny pozostałe po przekształceniach lokalnych przedsiębiorstw przemysłowych zostały na nowo zagospodarowane. Rozwój strefy powoduje zwiększanie liczby przedsiębiorstw, a także tworzenie dużej liczby nowych miejsc pracy. Rocznie

¹ *Tarnobrzесka Specjalna Strefa Ekonomiczna kwitnie*, audycja Radia Leliwa z 21.10.2008 roku.

² *W strefach powstanie 12 tys. miejsc pracy*, Informacyjna Agencja Radiowa 9.07.2008 roku.

średnio licząc każdego roku nakłady inwestycyjne w TSSE wzrastały w badanym okresie o 579 mln zł, natomiast dynamika wzrostu wyniosła średnio 130%, co świadczy o dynamicznym rozwoju strefy. Należy się spodziewać też, że w związku z budową hal i pozyskiwaniem nowych terenów dynamika ta utrzyma się. Pewne spowolnienie tego stanu może spowodować przedłużające się wychodzenie z kryzysu gospodarczego. Strefy ekonomiczne wydają się być atrakcyjnym miejscem dla inwestorów nie tylko z racji przyznawanych ulg, ale także ze względu na lokalizację, dostępną infrastrukturę oraz wsparcie zarządzających strefą. Zainteresowanie strefami ekonomicznymi, w tym także TSSE, ciągle wzrasta. Dodatkowo dalsze perspektywy rozwoju stref niosą za sobą plany przedłużenia okresu ich funkcjonowania.

Podkreślić należy, że TSSE potrafi udźwignąć pakiet zadań i sprawnie zarządza funduszami. Okoliczne samorządy gminne chcą przyłączyć się do tarnobrzесkiej strefy. Ważnym impulsem w dalszym rozwoju Strefy byłoby połączenie jej z drogą krajową numer 9 (Rzeszów–Tarnobrzeg–Radom), co stworzy warunki do powiększenia Strefy o nowe obszary atrakcyjne dla inwestorów, bo TSSE ciągle się rozwija.

LITERATURA

- Barzdo T., *Ważne są nie tylko przywileje podatkowe, ale także dobre otoczenie prawne*, „Gazeta Prawna” nr 132/2006.
- Białyniecki-Birula P., Mamica Ł., 2002, *Funkcjonowanie specjalnej strefy ekonomicznej a rozwój lokalny – analiza zjawiska na przykładzie Mielca*, Zeszyty Naukowe nr 610, AE Kraków.
- Budzowski K., Świętowicz J., *Przesłanki tworzenia i warunki funkcjonowania stref uprzywilejowanych*, Prace z zakresu handlu zagranicznego, Zeszyty Naukowe AE w Krakowie nr 507/1997.
- Cieślukowski M., *Wpływ specjalnej strefy ekonomicznej na dochody budżetowe gmin*, Zeszyty Naukowe AE Poznań nr 7/2002.
- Jarczewski W., *Specjalne strefy ekonomiczne w gminach*, „Samorząd Terytorialny” nr 7–8/2007, s. 89.
- Kozaczka M., *Tarnobrzесka Specjalna Strefa Ekonomiczna Euro-Park Wisłosan*, „Ekonomia i Organizacja Przedsiębiorstw” 11/2007, Warszawa.
- Kryńska E., 2000, *Polskie specjalne strefy ekonomiczne*, Wyd. Naukowe Scholar, Warszawa.
- Kudełko J., 2006, *Efekty funkcjonowania specjalnych stref ekonomicznych w Polsce jako instrument polityki regionalnej*, Zeszyty Naukowe nr 709, AE Kraków.
- Makięła Z. (red.), 2007, *Wpływ inwestycyjnych programów pomocowych UE na determinanty zatrudnienia w przedsiębiorstwie na przykładzie Podkarpacia*, Wydawnictwo Naukowe PWSZ im. Ks. B. Markiewicza, Jarosław.

Nelec W., Prusek A., 2006, *Funkcje państwa i specjalnych stref ekonomicznych*, Zeszyty Naukowe nr 709, AE Kraków.

Sołoma A., *Specjalne strefy ekonomiczne – sukcesy i porażki*, „Ekonomika i Organizacja Przedsiębiorstw” 11/2003, Warszawa.

Streszczenie

W opracowaniu zaprezentowano istotę, znaczenie i dynamikę działalności Tarnobrzeskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej. Zaprezentowano parametry gospodarcze diagnozujące wyniki, a także efekty rozwoju Strefy oraz ich wpływu na rozwój lokalny w warunkach gospodarki rynkowej.

Przedstawiono liczbę utworzonych, utrzymanych miejsc pracy oraz zaangażowanie kapitału inwestycyjnego. Ukazano także potencjalne korzyści ekonomiczne możliwe do uzyskania w obrębie działalności TSSE.

Function of Special Economic Zone

Summary

In this article was presented significance of resisting for almost 10 years special economic zones on the example of Tarnobrzeg. The results of researches showed also the effects of SEZ, changes of labour market, development of private enterprises and influence on local economy.

In those time permissions were given for conducting a business activity and became new work places. The new firms invested there to start the business activity. The main purpose to start the activity was the possibility to profit by tax deductions and tax exemptions, supplies of accessible labour, possibility to use the infrastructure and right to use different profits.